

เจ้าปู่ปรางค์กู๋ : คติความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี และพิธีกรรม ตำบลมะอี่ อำเภอรวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

Prang Ku Ancestor : Belief, Traditional Culture, and Ritual
in Tambon Ma-ue, Thawatburi District, Roi Et Province

สันติ ทิพนา *

ราตรี ทิพนา **

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาคติความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรม กรณีศึกษาเจ้าปู่ปรางค์กู๋ บ้านยางกู๋ ตำบลมะอี่ อำเภอรวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีแนวทางในการศึกษาตามแนวคิดของสยาม กิ่งเมืองเก่า และ หอมหวาน บัวระภา (2558) ผลการศึกษาพบว่า 1) ด้านคติความเชื่อ พบว่าชาวบ้านเชื่อว่าเจ้าปู่ปรางค์กู๋ มีบทบาทที่สำคัญ ต่อวิถีการผลิตของชาวบ้าน และมีนัยยะในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ 2) ด้านวัฒนธรรมประเพณี พบว่าประเพณีสร้งกู๋ ทำบุญเลี้ยงเจ้าปู่ปรางค์กู๋ และประเพณีแก้บน เป็นประเพณีที่สำคัญเป็นอย่างมาก ซึ่งชาวบ้านได้จัดทำขึ้น ทุกปี เพื่อให้ชาวบ้านจะได้มีความสุข มีกำลังใจและมีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ รวมทั้งพืชผลทางการเกษตรได้ผลดี 3) ด้านพิธีกรรม มีการจัดพิธีกรรม โดยการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดความเคารพและความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม

คำสำคัญ : เจ้าปู่ปรางค์กู๋ คติความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี

Abstract

The aims of this article were to study belief, traditional culture and ritual. Case study: Prang Ku ancestor at Prang Ku, Ban Yang Ku, Tambon Ma-ue, Thawatburi District, Roi Et Province. The concept of Siam Kingmueangkao and Homhuan Buarapha (2015) were used as the way to the study. The study indicated that 1) Belief: the people believe that Prang Ku ancestor has the key role in the way of production and the implication of relation between human and nature 2) Traditional Culture: the Song Ku tradition, making merit for Prang Ku ancestor, and tradition of making a votive offering. They are very important annual traditions those villagers provide these traditions for happiness, encouragement, spiritual anchor and good in agricultural crops. 3) Ritual: all villagers and sectors gather the respected and sanctified ritual.

This article aims to study Prang Ku ancestor; belief, traditional culture, and ritual in Tambon Ma-ue, Thawatburi District, Roi Et province. By using the concept of Siam Kingmeungkoe, and Homhun burapa (2015) To use as a guide to study. The study indicated that. 1) The belief that Prang Khu the people believe that the goddess pagoda. Plays an important role in the way of production. And the implications of the relationship between people and nature. 2) Cultural traditions found that the tradition of Song Ku. And tradition. It is a very important tradition. The villagers are prepared every year. To make people happy. Have a heart and mind. Including good agricultural crops. 3) The ritual is organized ritual. By engaging all sectors to respect and sanctify the ritual.

Keywords : Prang Ku ancestor, belief, traditional culture

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

** อาจารย์ประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สังกัดโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

บทนำ

ความเชื่อของคนไทยเรานั้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มีความเชื่อว่าตามท้องฟ้า ดิน น้ำ ภูเขา ต้นไม้และอาคารบ้านเรือน มีผีเจ้าที่เจ้าทางปกปักรักษาอยู่ ควบคู่กับความเชื่อทางศาสนาพุทธและพราหมณ์ฮินดู ทำให้เกิดการพัฒนาพิธีการอัญเชิญผีเจ้าที่เจ้าทาง และสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาประทับในศาลพระภูมิ ศาลเจ้าที่เพื่อปกป้องคุ้มครองดูแล รักษาสถานที่บ้านเรือนที่อยู่อาศัย ให้มีความเป็นสิริมงคล เจริญก้าวหน้าในทุกสถานจึงนิยมตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ ในวันที่ปลูกสร้างบ้านเรือนใหม่ หากเราไปในสถานที่ที่ไม่เคยไปหรือไม่คุ้นเคย สิ่งแรกเลยเราควรมีการบอกกล่าว ทำการไหว้ขอขมาเจ้าที่เจ้าทาง มีการจุดธูปเทียนดอกไม้บูชาพระภูมิเจ้าที่ให้ท่านปกปักรักษาคุ้มครอง เป็นความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของคนไทย ยังคงมีการสืบทอดและอนุรักษ์ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและเรียนรู้ และประพฤติปฏิบัติให้ยังคงอยู่กับคนไทยสืบไป (สันติ ทิพนา, 2558 : 132) ด้านความเชื่อตามคติของคนไทยมีความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณ การระลึกชาติ มีความเชื่อเรื่องโชคลาง ตำนาน มีการจัดทำพิธีกรรมต่างๆ การทำไสยศาสตร์ การบูชาเทวดา บูชาพระภูมิเจ้าที่มีวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีงานศพ ประเพณีสงกรานต์ ฯลฯ

ปัจจุบันเราสามารถพบเห็นปราสาทค์ูกได้้อย่างมากมายในภาคอีสาน เริ่มต้นจากจังหวัดนครราชสีมา ตลอดจนถึงตอนกลางของภาคอีสาน ที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง จะเห็นถึงร่องรอยของอารยธรรมขอม ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของคนอีสาน เช่น ปราสาทหิน เจดีย์ ปราสาทค์ูก และพระธาตุปราสาทค์ูก เป็นปราสาทขอม ตั้งอยู่ที่อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด สร้างด้วยหินศิลาแลง ปราสาทค์ูกประธานมีกำแพงล้อมรอบ ที่มีซุ้มประตูทางเข้าหรือโคปุระอยู่ด้านหน้า มีอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าหรือบรรณาลัย มีสระน้ำหรือบารายกรด้วยศิลาแลง พบใบเสมาทั้งแบบแผ่นและแบบแท่ง ทำด้วยหินทรายและศิลาแลงจำนวนหนึ่ง สอดคล้องกับ วิทยุศาของแดง (2547) กล่าวถึง ปราสาทค์ูก ตำบลมะอี อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน โดยในปี พ.ศ. 2478 ได้มีการขึ้นทะเบียนโบราณสถานด้วยชื่อ “ปราสาทหนองกู่” ปัจจุบันตั้งอยู่ในบริเวณวัดศรีรัตนาราม ซึ่งชาวบ้านปราสาทค์ูกได้มีมติร่วมกันว่าให้สร้างวัดล้อมรอบปราสาทค์ูกไว้ เพื่ออำนวยความสะดวกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา หลังจากมีการสร้างวัดรอบปราสาทค์ูกแล้ว ต่อมากรมศิลปากรได้เข้ามาจัดการปราสาทค์ูก และขึ้นทะเบียนเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เมื่อประมาณ ปี 2535 ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบระบบการจัดการปราสาทค์ูกใหม่ทั้งหมด ทั้งเรื่องของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องและการดูแล ซึ่งอำนาจหลักส่วนใหญ่แล้วในการจัดการกรมศิลปากรจะมีอำนาจในการจัดการแทบทั้งหมด

ปราสาทค์ูก บ้านยางกู่ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ จึงมีการปรับปรุงสถานที่โดยรอบปราสาทค์ูกมีการจัดตกแต่งสถานที่ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว และให้หน้าดูและเป็นระเบียบเรียบร้อยมากยิ่งขึ้น มีการขุดสระน้ำเพิ่มเติมการนำอิฐมาก่อเพิ่มเพื่อความสวยงาม และการกันพื้นที่อาณาเขตชัดเจน ว่าพื้นที่ของปราสาทค์ูกและพื้นที่ของวัด ในเรื่องของการจัดการพื้นที่ทั้งสองจะมีความต่างกัน นับได้ว่าระบบอำนาจในการจัดการจนถึงปัจจุบันนั้น กรมศิลปากรมีอำนาจในเรื่องของการจัดการแทบจะทั้งสิ้น ปราสาทค์ูกยังมีเรื่องของพิธีกรรม ความเชื่อที่ต่างจากความเชื่อทางศาสนา จะมีความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นและมีความหมายโดยนัยยะแอบแฝง ทางสังคมในเรื่องของวัฒนธรรมชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ระบบการผลิตของคนอีสาน รวมถึงเป็นกลไกหนึ่งในการดำรงชีวิตของผู้คนที่เข้าไปเชื่อมโยง และผูกติดความเชื่อของชาวบ้านยางกู่ ตำบลมะอี อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

ปราสาทค์ูกเป็นสถานที่สำคัญในอดีตได้กล่าวถึงพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เป็นผู้สร้างเอาไว้เพื่อเป็นสถานที่ให้ผู้คนได้พักอาศัยระหว่างการเดินทาง และยังเป็นสถานที่รักษาผู้ป่วย จากการเดินทางที่ได้รับไข้ หรือโรคร้ายจากป่าเขา ตามจุดต่างๆ ในภาคอีสานที่จะเห็นได้อย่างมากมาย ในปัจจุบันนั้นความหมายและความเชื่อเกี่ยวกับปราสาทค์ูกของคนในสังคม ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย บทบาทดั้งเดิมของปราสาทค์ูก จึงมีการเปลี่ยนแปลงความหมายไปด้วย เพราะความเชื่อของคนในสังคมเกิดการสะสมสั่งสม และเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ปราสาทค์ูกในปัจจุบันถูกให้ความหมายว่าเป็นความเชื่อเรื่องผี เทพเทวดาคุ้มครองชุมชนสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ให้ผู้คนได้เข้ามากราบไหว้สักการะ หรือขอพรจากพ่ออย่างกู่ซึ่งตามความเชื่อนั้นเป็นผู้ที่ปกปักรักษาปราสาทค์ูกและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้กับคนในสังคมเป็นแรงผลักดัน ในด้านของจิตใจของคนในสังคม ก่อนที่จะกระทำการใด ๆ ก็ตาม

ในชีวิต เมื่อมีการมากราบไหว้สักการะขอพรแล้ว จะเป็นการเพิ่มความมั่นใจในการดำรงชีวิตของผู้คน ปรากฏอยู่ในปัจจุบันจึงมีบทบาทในเรื่องของการให้พลังในการดำเนินชีวิตของผู้คนและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมมากกว่าเป็นสถานที่รักษาโรคเหมือนในอดีตที่กล่าวมา

บทความนี้ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจศึกษาเรื่องเจ้าปู่ปรางค์กู : คติความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรม บ้านย่างกู ตำบลมะฮี อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด รวมไปถึงปรากฏการณ์ที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมรวมถึงประวัติศาสตร์ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับปรางค์กู ระบบความเชื่อประเพณีและพิธีกรรม ค่านิยมและวัฒนธรรมของคนในสังคม เรื่องของคติความเชื่อปรางค์กูยังสะท้อนให้เห็นถึงระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนภายในชุมชน คนกับคนภายนอกชุมชน และคนกับทรัพยากรภายในสังคมในเรื่องของระบบการจัดการปรางค์กู ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ประวัติผู้สร้างและสถานที่ตั้งขององค์ปรางค์กู

ผู้ศึกษาได้รวบรวมประวัติผู้สร้างปรางค์กูและสถานที่ตั้ง เพื่อนำมาเสนอไว้ ดังนี้ พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เป็นกษัตริย์ของอาณาจักรเขมรที่ยิ่งใหญ่ (พ.ศ. 1724 -1762) ในบริเวณ ที่เป็นประเทศกัมพูชาในปัจจุบัน เป็นพระโอรสของ พระเจ้าธรินทรวรมันที่ 2 (ครองราชย์ พ.ศ. 1693-1703) และพระนางศรียราชจุฑาภรณ์ พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงเป็นที่รู้จักในฐานะผู้สถาปนานครธม นครหลวงแห่งสุดท้ายของอาณาจักรเขมรในประเทศกัมพูชายังมีสระน้ำแห่งหนึ่งที่ พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงใช้เป็นประจำอีกด้วย ทรงเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าธรินทรวรมันที่ 2 ประสูติเมื่อประมาณ พ.ศ. 1663 หรือ พ.ศ. 1668 พระนามเดิม คือ เจ้าชายวรมัน ทรงเสกสมรสตั้งแต่ทรงพระเยาว์กับเจ้าหญิงชัยราชเทวี สตรีที่มีบทบาทและอิทธิพลสำคัญที่สุดเหนือพระองค์ รวมทั้งโน้มนำให้พระองค์หันมานับถือศาสนาพุทธนิกายมหายาน พระองค์ทรงสถาปนาคติ “พระพุทธรูปเจ้าที่ยังมีชีวิต” หรือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรขึ้นมา ซึ่งหมายถึง ตัวพระองค์เอง คือ พระโพธิสัตว์ที่เกิดมาเพื่อปัดเป่าทุกข์ภัยให้แก่ราษฎร ภาพสลักรูปใบหน้าปรากฏตามปรางค์กูในหลายปราสาทที่ทรงสร้างขึ้น เชื่อว่าเป็นใบหน้าของพระองค์ในภาคพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรนั่นเอง (วิกิพีเดีย ออนไลน์, 2560)

สถานที่ตั้งปรางค์กูหรือปราสาทหนองกู ห่างจากตัวจังหวัดร้อยเอ็ดไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 8 กิโลเมตร ตามถนนสายร้อยเอ็ด-โพนทอง (หรือเส้นทางไปสนามบิน) เลี้ยวขวาตามถนนเข้าไปในหมู่บ้านปรางค์กู ระยะทาง 1 กิโลเมตร จะมองเห็นองค์ปรางค์กูตั้งเด่นสง่าอย่างชัดเจน ปรางค์กูสร้างขึ้นในสมัยพุทธศตวรรษที่ 16-18 โดยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 กษัตริย์องค์สุดท้ายของอาณาจักรขอม ซึ่งขณะนั้นมีอายุราว 1,000 ปี จุดประสงค์ในการสร้างเพื่อเป็นการเสริมบารมี และเป็นอโรคยาศาล (โรงพยาบาล) เพื่อรักษาคนเจ็บไข้ได้ป่วยที่สัญจรไปมาระหว่างหัวเมืองต่าง ๆ ส่วนประกอบของปรางค์กูประกอบด้วย องค์ปรางค์กูอยู่ตรงกลาง มี 1 ปรางค์กู มีวิหารและบรรณาลัยอยู่ด้านหน้า 1 หลัง ล้อมรอบด้วยกำแพงซึ่งมีประตูหรือโคปุระ ก่อด้วยศิลาแลงและหินทราย ปรางค์กูได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานจากกรมศิลปากร เมื่อปี พ.ศ. 2478 และได้รับการบูรณะครั้งสุดท้ายเมื่อปี พ.ศ. 2534 มีสระน้ำก่อกด้วยหินศิลาแลงเรียงกันเป็นชั้น ๆ แบบขั้นบันไดขนาดกว้างยาวประมาณ 15x15 เมตร ตั้งอยู่ภายนอกกำแพงปราสาท ห่างออกไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือเล็กน้อย และมีน้ำขังตลอดปี กำแพงก่อด้วยหินศิลาแลง กว้าง 25.50 เมตร ยาว 33.30 เมตร มีสันกำแพงสลักเป็นร่องยาวตลอดช่วงที่สมบูรณ์ที่สุดที่มุมกำแพงด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ จะเป็นส่วนบนของกำแพงทำให้รูปคล้ายใบเสมาทำจากหินศิลาแลงเช่นกัน วางอยู่ในร่องดังกล่าว กำแพงด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ เป็นซุ้มประตูหน้ารูปกากบาท มีรูปประตูทางเข้าก่อกด้วยหินทรายมุมหลังคาด้วยหินศิลาแลง

ในราวปี พ.ศ. 2478 ชาวบ้านได้นำพระพุทธรูปไปประดิษฐานไว้ข้างในองค์ปรางค์กู ปรางค์กูประธานตั้งอยู่จุดกึ่งกลางของกำแพง และค่อนข้างไปทางทิศตะวันตกเล็กน้อย ก่อด้วยหินศิลาแลง ฐานสี่เหลี่ยมย่อมุมกว้าง 5.00 เมตร มีประตูเข้าออก ก่อด้วยหินทรายทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ด้านเดียว ด้านอื่นๆ เป็นประตูหลอก หน้าประตูทิศตะวันออกเฉียงใต้ กว้าง 3.27 เมตร กว้าง 1.45 เมตร มีหน้าต่างขนาดเล็กทั้งสองข้างของทางเข้าภายในปรางค์กูประธานมีห้องโถงเดียว ไม่มีโบราณวัตถุ

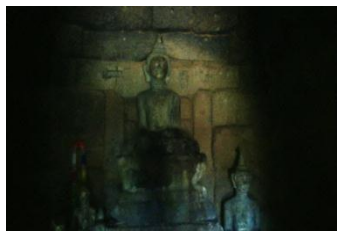
ที่สร้างขึ้นในศิลปะเขมรปัจจุบันมีเพียงพระพุทธรูปที่สลักจากไม้ประดิษฐาน อยู่ภายในเป็นจำนวนหลายองค์เท่านั้น และจัดให้มี บุญประเพณีสงกรานต์ในวันเพ็ญเดือน 5 ของทุกปี (วิกิพีเดีย ออนไลน์, 2560)

ภาพประกอบ 1 แสดงภาพลักษณะภูมิประเทศปราสาทแก้ว (ถ่ายภาพโดย สันติ ทิพนานา)

ภาพประกอบ 2 แสดงภาพปราสาทแก้วหรือประสาทรองแก้ว (ถ่ายภาพโดย สันติ ทิพนานา)

ภาพประกอบ 3 แสดงภาพพระพุทธรูปเจ้าปู่พิชัย (ถ่ายภาพโดย สันติ ทิพนานา)

ภาพประกอบ 4 แสดงภาพสระน้ำ ก่อด้วยหินศิลาแลงเรียงกันเป็นชั้นๆ (ถ่ายภาพโดย สันติ ทิพนานา)

ภาพประกอบ 5 แสดงภาพพระอิศวรทรงโคอยู่ภายในซุ้มเหนือหน้ากาล (ถ่ายภาพโดย สันติ ทิพนานา)

ด้านคติความเชื่อ

จากการศึกษาพบว่า คติความเชื่อเรื่องเจ้าปู่ปรางค์ภูที่ส่งต่อผลการดำรงชีวิตของคนในสังคมนั้น ปรางค์ภู มีบทบาทที่สำคัญต่อวิถีการผลิตของชาวบ้าน และมีนัยยะในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ ซึ่งเจ้าปู่ปรางค์ภูจะเป็นผู้ที่คอยช่วยเหลือและควบคุมทางสังคมอีกกลไกหนึ่งในระบบวิถีการผลิต ซึ่งความเชื่อในด้านนี้นั้นเกิดจากการที่คนในสังคมให้การยอมรับเจ้าปู่ปรางค์ภูเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต ยังเป็นการเสริมสร้างกำลังใจและความมั่นใจ ความเชื่อมันให้กับคนในชุมชนก่อนการจะทำภารกิจหรือกิจกรรมใดๆ ก็ตามให้เกิดผลสำเร็จตามคติความเชื่อดังเดิมนั้น ปรางค์ภูเป็นสถานที่สำหรับนักเดินทางหรือสถานอโรคาศาล (โรงพยาบาล) ซึ่งเป็นสถานที่อำนวยความสะดวกให้กับคนที่เดินทางผ่านไปยังเมืองต่าง ๆ และยังช่วยรักษาโรคร้ายที่ได้รับจากการเดินทาง สังเกตได้โดยรอบปรางค์ภูจะเห็นถึงสถานที่พักพิงริมทาง มีแหล่งน้ำ แหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบกับสถานที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย และเป็นทางผ่านไปยังหัวเมืองต่าง ๆ ปรางค์ภูจึงนับว่าเป็นสถานที่ที่ช่วยเหลือผู้คนในสังคมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาคติความเชื่อเรื่องผี และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของสังคมไทยในภาคอีสานนั้น มักปรากฏในรูปแบบพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งพิธีกรรมต่าง ๆ ก็มีการจัดบันทึกในรูปแบบตำนาน หรือเรื่องเล่าปากต่อปาก เป็นต้น ต้องใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพราะภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ผลผลิตทุกอย่างทางวัฒนธรรมต้องใช้ภาษาสำหรับเรียกชื่อ กำหนดความหมายตามข้อตกลงระหว่างคนในสังคม ซึ่งวัฒนธรรมทางจิตใจ หรือวัฒนธรรมประเพณีนามธรรม อันได้แก่ ความเชื่อ ความรู้ ความคิดที่เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ นั้น จะต้องอาศัยภาษาช่วยในการอธิบายตกลงหรือทำความเข้าใจ ความเชื่อจึงเป็นเหมือนชีวิตหรือจิตวิญญาณของวัฒนธรรม และเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรม มีการสืบต่อทางวัฒนธรรมความเชื่อจะดำเนินไปอย่างไร้ขีดจนไม่สามารถแยกจากกันได้ ด้านคติความเชื่อเรื่องปรางค์ภูที่มีต่อคน ชาวบ้านจากอดีตถึงปัจจุบันนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เห็นถึงภาพของการมีกิจกรรมร่วมกันทางสังคม ที่เกิดขึ้นโดยยึดถือเอาปรางค์ภูเป็นใจกลางของระบบความสัมพันธ์ของคนภายในชุมชนและภายนอกชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน

จากการศึกษาพบว่า ความเชื่อเรื่องปรางค์ภูนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ตามกาลเวลารวมถึงตามคุณค่าที่สังคมมอบให้ จากอดีตที่เคยเป็นสถานที่ของความหวาดกลัว มาเป็นสถานที่แห่งความเชื่อถือและศรัทธาของผู้คนในสังคม โดยการเปลี่ยนแปลงนี้เอง ทำให้เห็นพัฒนาการของความเชื่อของคนในสังคม ที่ให้คุณค่ากับปรางค์ภูแตกต่างกันตามยุคสมัย ซึ่งหากมองผ่านในด้านของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับปรางค์ภูแล้ว ทำให้เห็นว่าปรางค์ภูมีการดำรงรักษาเรื่องของความเชื่อที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยให้มีการเชื่อมโยงเข้าไว้ด้วยกัน เป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นจากระบบคุณค่าร่วมของคนในชุมชน ที่พยายามจะทำให้ปรางค์ภูสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคม

ด้านวัฒนธรรมประเพณี

1. ประเพณีบุญสงกรานต์ ประเพณีสงกรานต์ประเพณีที่สำคัญเป็นอย่างมาก ซึ่งจัดทำขึ้นทุกปี เป็นประเพณีในรอบปีที่ถูกให้ความสำคัญมากกว่าประเพณีอื่น ๆ ของชาวบ้านและชุมชนที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงกับองค์ปรางค์ภู โดยจัดขึ้นในเดือนเมษายน ตรงกับวันเพ็ญ 15 ค่ำ เดือน 5 ของทุกปี โดยจะมีการเตรียมงานระหว่างชาวบ้านและวัด ตั้งแต่วันขึ้น 13 ค่ำ วันขึ้น 14 ค่ำ และวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 เป็นวันประเพณีสงกรานต์เจ้าปู่ปรางค์ภู ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็นประเพณีที่สำคัญที่สุดในหมู่บ้าน หากไม่จัดประเพณีขึ้น ชาวบ้านก็จะเดือดร้อนหรืออาจเกิดเหตุเภทภัยต่าง ๆ เกิดขึ้นกับหมู่บ้าน และเชื่อว่าหากจัดประเพณีนี้ขึ้น ชาวบ้านจะมีความสุข มีกำลังใจและมีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ พิษผลทางการเกษตรได้ผลดี โดยลูกหลานของชาวบ้านในหมู่บ้านหรือบ้านใกล้เคียงที่เดินทางไปทำงานต่างถิ่นหรือต่างประเทศ จะกลับมาหมู่บ้านของตนเองเพื่อกลับมาเยี่ยมเยียนพ่อแม่ ญาติพี่น้อง และที่สำคัญต้องมาร่วมงานประเพณีสงกรานต์ทุกปี พร้อมนำผ้าป่ามาถวายองค์เจ้าปู่ปรางค์ภูและถวายวัด เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว ส่วนประเพณีที่เพิ่มเติมเข้ามาในประเพณีสงกรานต์แล้ว มีขบวนแห่พระพุทธรูป รำบวงสรวงองค์เจ้าปู่ปรางค์ภู ขบวนแห่ธิดาพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 จากตำบลต่าง ๆ ในอำเภอธวัชบุรี มีการประกวดธิดา พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 การประกวด

ขบวนแห่สวยงาม การแสดงสินค้าผลผลิตงานหัตถกรรมจากหมู่บ้านใกล้เคียง การประกอบประเพณี มีการร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งองค์กรภายในและภายนอกชุมชน เข้ามาร่วมในการจัดงานบุญประเพณีในช่วงของก่อนวันงาน จะมีคนในชุมชนมาร่วมกัน ตกแต่งสถานที่ทำความสะดวกร่วมกัน และเตรียมหุงหาอาหารไว้สำหรับแขกผู้ที่จะเข้ามาร่วมงาน รวมทั้งการเตรียมอาหารที่จะเอาไว้ถวายแก่เจ้าปู่ปรางค์กู๋ มีการนิมนต์พระมาเพื่อเจริญพระพุทธมนต์ มีผู้นำในการถวายอาหารแต่พระสงฆ์ จากนั้นพ่อจ๋าหรือเฒ่าจ๋าจะเป็นผู้กล่าวนำในการเลี้ยงอาหารแก่เจ้าปู่ปรางค์กู๋ ซึ่งพ่อจ๋าหรือเฒ่าจ๋าเป็นกลไกหลักในการเชื่อมโยงระหว่างคนกับเจ้าปู่ปรางค์กู๋ จากนั้นชาวบ้านก็จะนำน้ำอบน้ำหอม ธูปเทียนดอกไม้ เพื่อสรงเจ้าปู่ปรางค์กู๋

จากการศึกษาพบว่า ประเพณีสรงเจ้าปู่ปรางค์กู๋ของชาวตำบลมะอี่ อำเภอร้อยบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ยังสอดคล้องกับบทความของ สยาม กิ่งเมืองเก่า และหอมหวาน บัวระภา (2558 : 65) ศึกษาเรื่อง อโรคยาศาล : ประเพณี พิธีกรรมความเชื่อในจังหวัดขอนแก่น กล่าวว่าพิธีสรงเจ้าปู่ปรางค์กู๋ วัตถุประสงค์ ตำบลบัวใหญ่ อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น มีการจัดพิธีกรรมสรงเจ้าปู่ในวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 พิธีจะเริ่มจากตัวแทนของชุมชนหรือจ๋า (ผู้ประกอบพิธีกรรม) จะทำการบอกกล่าวผีปู่ปรางค์กู๋ และมีพิธีเข้าทรงของคนในหมู่บ้าน โดยจะอธิษฐาน หากบังไฟจุดสูงขึ้นแสดงว่าหมู่บ้านจะมีความสงบสุข หรือเรียกสวนไร่นา จะมีความอุดมสมบูรณ์

2. ประเพณีเลี้ยงเจ้าปู่ปรางค์กู๋ เป็นประเพณีที่จัดทำขึ้นในทุกวันพุธแรกของเดือน 6 ประเพณีเลี้ยงเจ้าปู่ปรางค์กู๋ พ่อจ๋าหรือเฒ่าจ๋า (ผู้อาวุโสของหมู่บ้านและผู้นำในการทำพิธี) จะเป็นผู้กำหนดวันเลี้ยงเจ้าปู่หัวด่าน ซึ่งเป็นองค์กรชกปรักของตำบลปรางค์กู๋ ก่อนวันเลี้ยงชาวบ้านจะไปทำความสะอาดศาลเจ้าปู่หัวด่าน และบริเวณรอบ ๆ ชาวบ้านจะนำเครื่องเลี้ยงมีขัน 5 เทียน 5 คู่ ดอกไม้ 5 คู่ ชัน 8 มีเทียน 8 คู่ ดอกไม้ 8 คู่ อาหารคาว ข้าว แจ่ว และอาหารที่หาได้ตามท้องถิ่น อาหารหวานผลไม้ ขนม น้ำ เหล้า หมากพลู บุหรี่ ไปที่ศาลเจ้าปู่หัวด่าน พ่อจ๋าหรือเฒ่าจ๋าจะนำเช่นไหว้เจ้าปู่หัวด่าน เมื่อเสร็จพิธีจะนำอาหารกลับไปกินที่บ้าน

ในวันรุ่งขึ้นชาวบ้านจะนำเครื่องเลี้ยง มี ขัน 5 เทียน 5 คู่ ดอกไม้ 5 คู่ ดอกไม้ธูปเทียน อาหารหวานคาว ข้าว แจ่ว และอาหารที่หาได้ตามท้องถิ่น เช่น อาหารหวาน ผลไม้ ขนม น้ำ เหล้า หมากพลู และบุหรี่ย ฯลฯ มาเลี้ยงเจ้าปู่ปรางค์กู๋ ขอเป็นการกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์และความเป็นสิริมงคล และเพื่อเป็นการเสี่ยงทายฝนฟ้าจะดีหรือไม่ดี เป็นการประกอบพิธีกรรมที่มีความหมายโดยตรงต่อระบบวิถีการเกษตร เพราะก่อนการลงนาทุกปีจะมีการทำอาหารเพื่อเลี้ยงเจ้าปู่ปรางค์กู๋ เพราะคนในชุมชนเชื่อว่า เจ้าปู่ปรางค์กู๋เป็นผู้ที่คอยดูแลปกป้องและปกป้องรักษาชาวบ้าน และคนในหมู่บ้านไม่ว่าเรื่องใดก็ตาม ทั้งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตแทบทั้งสิ้น ทำให้คนในชุมชนร่วมกันทำพิธีกรรมนี้ก่อนการลงนาทุกปี

3. ประเพณีแก้บนเจ้าปู่ปรางค์กู๋ เมื่อชาวบ้านหรือนักท่องเที่ยวมาบนขออะไรไว้กับเจ้าปู่ปรางค์กู๋ เช่น บนขอหวยขอโชคลาภ บนขอลูก บนขอให้คนป่วยหายดี บนขอให้ได้รับราชการ โดยร้องขอต่อเจ้าปู่ปรางค์กู๋และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้บันดาลสิ่งที่ต้องการให้เป็นจริง หากได้ดังที่ขอก็จะมาทำพิธีแก้บน แต่ถ้าไม่ได้ตามที่ตนขอก็ไม่ต้องแก้เชื่อกันว่าถ้าผู้ใดบนขออะไรไว้ และได้ตามที่ขอ แต่ไม่ทำพิธีแก้บนก็มีอันเป็นไป เช่น ประสบอุบัติเหตุ เจ็บไข้ได้ป่วยหรือมีอันเป็นไปไม่ช้า

ส่วนเครื่องเซ่นที่ต้องเตรียมนั้นก็ขึ้นอยู่กับว่าผู้มาบนบานศาลกล่าว จะบอกกล่าวต่อเจ้าปู่ปรางค์กู๋ ผู้แก้บนต้องจัดหาสิ่งของหรืออาหาร หรือการกระทำ ตามที่ได้บนบานเอาไว้ เช่น อาหารคาวหวาน ทำบุญกรวดน้ำ สร้างศาลให้หรือบางครั้งอาจจะเป็นการแสดงหรือรำบวงสรวง ชาวบ้านจะนิยมทำพิธีในตอนเช้าถึงเที่ยง โดยการทำพิธีจะทำผ่านหมอปราหมณ์หรือพ่อจ๋าเพื่อเป็นการแก้บนตามที่คุณขอเป็นอันเสร็จพิธี

ด้านพิธีกรรม

บทบาทของความเชื่อเรื่องปรางค์กู๋ที่เป็นปัจจัยหลัก ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมนั้น จะเน้นไปเรื่องของพิธีกรรมและการเชื่อมโยงของความเชื่อ ซึ่งในแต่ละพิธีกรรมนั้นจะมีลักษณะการทำพิธีที่แตกต่างกันออกไป และมีตำนานเรื่องเล่าที่แรงหนุนเสริมความเชื่อให้มีความศรัทธาและการควบคุมทางสังคมอีกด้วย ดังนี้

1. พิธีกรรมบุญสร้างกุ จัดทุกปีงานประเพณีที่สำคัญ ตรงกับวันเพ็ญ 15 ค่ำ เดือน 5 จะมีการประกอบพิธีกรรม มีการร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งองค์กรภายในและภายนอกชุมชน เข้ามาร่วมในการจัดงานบุญประเพณีในช่วงของก่อนวันงาน จะมีคนในชุมชนมาร่วมกันตกแต่งสถานที่ ทำความสะอาดร่วมกันและเตรียมหุงหาอาหารไว้ให้กับแขกผู้ที่จะเข้ามาร่วมงาน รวมทั้งการเตรียมอาหารที่จะเอาไว้ถวายแก่เจ้าปู่ปรางค์กุ ซึ่งคนในชุมชนที่เป็นแม่บ้านจะเข้ามาทำอาหารภายในวัดและผู้ชาย จะช่วยในเรื่องของการจัดสถานที่ เวที ตกแต่งโดยรอบให้ดูสวยงาม ส่วนในวันงานที่ตรงกับวันเพ็ญ 15 ค่ำ เดือน 5 นั้น ตอนเช้า จะมีการแห่ขบวนของชาวบ้านในชุมชนร่วมกัน โดยภายในขบวนนั้นจะมีอาหาร นางรำ กลองยาว ที่เป็นการแสดงต่าง ๆ

พ่อเจ้าหรือแม่เจ้า (ผู้ประกอบพิธีกรรม) จะเป็นผู้นำทางพิธีการต่างๆ ในเรื่องของบอกล่าวเป็นผู้นำ ในการบอกล่าว องค์เจ้าปู่ปรางค์กุว่าจะมีการทำพิธีสร้างกุ โดยมีคำบอกล่าว ดังนี้

เริ่มต้นกล่าวบท อิมินา สักกาเรนนะ /พุทฺธัง อภิภูชะยามะ /หรือปูชะมะ) อิมินา สักกาเรนนะ /ธัมมัง อภิภูชะยามะ /หรือ ปูชะมะ) อิมินา สักกาเรนนะ /สังฆัง อภิภูชะยามะ /หรือ ปูชะมะ)

บทบทนะโม นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ /นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ /นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ/

บทสัคเค สัคเค กามะ จะ รูปเป คิริสิชะระตะเถ จันตะลิกเข วิมานะ ทีเป รัฎฐะ จะ คามะ ตะระนะคะหะเน เคหะ วัตถุมหิ เขตเต ภูมมา จายันตุ เทวา ชะละณะละวิสะเม ยักขะคันธัพพะนาคา ติฏฐันตา สันติเก ยัง มุนิวะระวะจะนั่ง สาธะโว เม สุลันตฺตา ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัม ภะทันตา ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา

คำกล่าว ... “สาธุเด้อ เจ้าปู่ปรางค์กุ ผู้ข้าขออนุญาตบาทคำ (ระบุชื่อตนเอง ชื่อบ้าน มาจากจังหวัดใด) ผู้ข้าได้ยิน คำเล่าลือไปฮอดหูผู้ข้า บัดนี้ผู้ข้าได้นำดอกไม้ธูปเทียน น้ำอบน้ำหอม มาสร้างเจ้าปู่ปรางค์กุเพื่อได้เพ็งบารมีเจ้าปู่ปรางค์กุ ขอให้ผู้ข้าอยู่เย็นเป็นสุข”... แล้วนำน้ำอบน้ำหอมเข้าไปสรงองค์เจ้าปู่ปรางค์กุทุกองค์ ในปรางค์กุ เสร็จแล้วนำที่สรงลงองค์เจ้าปู่ปรางค์กุให้เอามือไปสัมผัส แล้วนำมาประพรมบนศีรษะหรือตามตัว เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง หรือชาวบ้านจะพากันตัก น้ำที่ทางวัดจัดรองไว้จากการสรงกุ ซึ่งชาวบ้านถือว่าเป็นน้ำพระพุทฺธมนต์อันศักดิ์สิทธิ์ นำกลับไปฝากลูกหลานหรือญาติ พี่น้อง ที่ไม่ได้มาร่วมงานพิธีสร้างกุ

2. พิธีกรรมบุญเลี้ยงเจ้าปู่ปรางค์กุ จะเป็นการนำอาหารถวายเจ้าปู่ปรางค์กุ จะทำในเดือน 6 ทุกวันพุธแรกของเดือน นิยมเลี้ยงในวันพุธ โดยมีความเชื่อว่าจะมีความขลังและศักดิ์สิทธิ์มาก เป็นการประกอบพิธีกรรมที่มีความหมายโดยตรงต่อ ระบบวิถีการเกษตร เพราะก่อนการลงทำนาทุกปีจะมีการทำอาหารเพื่อเลี้ยงพ่ออย่างกุ เพราะคนในชุมชนเชื่อว่าพ่ออย่างกุเป็นผู้ที่ คอยดูแลคนในหมู่บ้านไม่ว่าเรื่องใดก็ตาม ทั้งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตแทบทั้งสิ้น ทำให้คนในชุมชนร่วมกันว่าต้องมีการทำพิธีกรรมนี้ ก่อนการลงทำนาทุกปี โดยลักษณะของพิธีกรรมนี้ จะมีความเรียบง่ายไม่ใหญ่โตเท่าพิธีสร้างกุที่จัดขึ้นทุกปี

3. พิธีกรรมแก้บนเจ้าปู่ปรางค์กุ พิธีกรรมนี้เป็นพิธีกรรมที่ไม่สามารถระบุวันเวลาที่จัดเจนได้ เพราะขึ้นอยู่กับความสะดวก ของผู้ที่จะมาแก้บน แต่เวลาในการทำกรณนั้นต้องเป็นเช้าก่อน 9.00 น. เท่านั้น โดยพ่อเจ้าหรือแม่เจ้า (ผู้ประกอบพิธีกรรม) จะเป็นผู้ดำเนินการกล่าวแก้บน หรือการประกอบพิธีกรรมของผู้ที่จะมาแก้บน แต่สิ่งที่ขาดไม่ได้ในการถวายของแก้บนนั้นคือ เป็นสิ่งของถวายหลักในการประกอบพิธีกรรมแก้บน ส่วนเครื่องเซ่นที่ต้องเตรียมนั้นก็ขึ้นอยู่กับว่าผู้มาบนบานศาลกล่าว จะบอกล่าวต่อเจ้าปู่ปรางค์กุ ผู้แก้บนต้องจัดหาสิ่งของ หรืออาหาร หรือการกระทำตามที่ได้บนบานเอาไว้

เริ่มต้นกล่าวบท อิมินา สักกาเรนนะ /พุทฺธัง อภิภูชะยามะ /หรือ ปูชะมะ) อิมินา สักกาเรนนะ /ธัมมัง อภิภูชะยามะ /หรือ ปูชะมะ) อิมินา สักกาเรนนะ /สังฆัง อภิภูชะยามะ /หรือ ปูชะมะ)

บทบทนะโม นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ /นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ /นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ/

บทคัดเค สักเค กาเม จะ รูปเป คิริสิขระตะแฏ จันตะลิกเข วิมาเน ทีเป รัฎฐะ จะ คาเม ตะระนะคะหะเน เคหะ
วัตถุมหิ เขตเต ภูมมา จายันตุ เทวา ชะละณะละวิสะเม ยักขะคันธัพพะนาคา ติมฺมูจันตา สันติเกยยัง มุนิวะระจะนะนัง สาธะโว เม
สุณันตฺตา อัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา อัมมัสสะวะนะกาโล อะยัม ภะทันตา อัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา

คำกล่าว ...“สาธุเด้อ เทพเจ้าเหล่าเทวดา เจ้าทั้งหลายที่รักษาวิถวารามปราสาทนี้ ตลอดทั้งเทพเจ้าเหล่า
เทวดาที่รักษาโบราณปราสาทที่สถิตอยู่ที่นี่ ในมือนี่ผู้ข้า (ระบุชื่อตนเอง) ได้มาไหว้บวงสรวงได้นำเครื่องสังเวยที่ผู้ข้าได้ขนาน
สานกล่าวไว้แต่ก็แต่ก่อน ผู้ข้าจำปลื้ม บัดนี้ผู้ข้าได้สมความมุ่งมาดปรารถนาผู้ข้าแล้ว ขออัญเชิญเจ้าปูปราสาทออกไปรับเครื่อง
สังเวยข้างนอกปราสาท ที่ผู้ข้าจัดเตรียมไว้ถ้าแล้ว”... จากนั้นจตุรปูจุดเทียนปักบนเครื่องสังเวย จำนวน 9 ดอก

บทสรุป

จากการศึกษาเจ้าปูปราสาท : ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี และพิธีกรรม ตำบลมะฮี อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด
สามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้

1. ด้านคติความเชื่อ คติความเชื่อที่มีต่อเจ้าปูปราสาทของชาวอำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของ
ของมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์ในสมัยดั้งเดิมยังมีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีน้อย จึงเชื่อว่าเป็นไปของ
ชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลาย ล้วนเป็นการบันดาลมาจากผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น พายุ ฟ้าผ่า
อุทกภัย ภัยแล้งและแผ่นดินไหว เป็นต้น มนุษย์ตกใจกลัว เพราะไม่รู้กฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ ส่งผลให้มนุษย์เชื่อว่าผี และ
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายเหล่านั้นล้วนมีฤทธิ์เดชอำนาจ สามารถบันดาลให้เกิดความดีและความร้ายแก่มนุษย์ เมื่อมนุษย์ไม่สามารถ
ต่อสู้ด้วยกำลังได้ จึงยอมอยู่ใต้อำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น ทำให้มนุษย์มีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อีกทั้งได้แสวงหาวิธีการ
ที่จะแสดงออกถึงความเคารพบูชาด้วยการเซ่นไหว้ เพื่อการแสดงความอ่อนน้อมภักดี ยอมรับอำนาจเหนือมนุษย์ และยอม
อยู่ภายใต้อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความอบอุ่นทางจิตใจ การดำเนินชีวิตของมนุษย์จึงมีความผูกพันกับความเชื่อ
มาตั้งแต่อดีตมาบรรพ์

2. ด้านวัฒนธรรมประเพณี ประเพณีสงฆ์เจ้าปูปราสาท ประเพณีบุญเลี้ยงเจ้าปูปราสาท และประเพณีแก้บน
เจ้าปูปราสาท เป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าปูปราสาทกับชุมชน รวมทั้งโรคภัยของพระเจ้า
ชัยวรมันที่ 7 ซึ่งตั้งตระหง่านอยู่ในชุมชน ทำให้เกิดความเชื่อความศรัทธา สำนึกในความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าปูปราสาท เกิดความรัก
และหวงแหน อนุรักษ์โบราณสถานคูบ้านคูเมืองของชาวอำเภอธวัชบุรี ให้คงอยู่ทั้งกายภาพและจิตวิญญาณ จนชุมชนเกิด
ความเคารพยำเกรงไม่กล้าที่จะทำสิ่งที่ไม่ดี โดยเชื่อว่าใครที่ลบหลู่เจ้าปูปราสาทนั้น จะมีอันเป็นไปไม่ช้าก็เร็ว เท่ากับว่าเป็น
การช่วยอนุรักษ์โบราณสถานอโรคยาศาลให้คงอยู่กับชุมชนต่อไป เป็นการต่อลมหายใจให้โบราณสถาน ได้ทำหน้าที่เป็นสิ่งที่
ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

3. ด้านพิธีกรรม การประกอบพิธีกรรมสงฆ์ จะมีการสงฆ์เจ้าปูปราสาท ประเพณีบุญเลี้ยงเจ้าปูปราสาท
และประเพณีแก้บนเจ้าปูปราสาท เพื่อเป็นการประกอบพิธีบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์คูบ้านคูเมือง เป็นการเคารพยำเกรงเจ้าปูปราสาท
โดยการนำเอาอาหาร ทั้งคาวหวานมาถวายเจ้าปูปราสาท เป็นพิธีกรรมที่บ่งบอกถึงการเคารพสักการะ และการขอโทษจากสิ่ง
ที่คนในชุมชนได้ล่วงเกินไปต่อพ่อย่างกู่ ในความหมายโดยนัยยะของพิธีกรรมนี้ เปรียบเสมือนการที่ทำให้คนในชุมชนหลอมรวม
ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การทำงานร่วมกันและยังเป็นการปลูกฝังเรื่องของความเชื่อปราสาท ให้กับคนในชุมชนและผู้ที่มา
เข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมนี้ โดยอดีตแล้วชาวบ้านจะเป็นผู้ดำเนินการจัดการเองทุกอย่าง ทั้งในเรื่องของการจัดสถานที่
การทำอาหารเพื่อเลี้ยงถวาย ส่วนในเรื่องพิธีกรรมการบอกกล่าวต่าง ๆ จะเป็นหน้าที่ของพ่อจ้ำหรือเฒ่าจ้ำ (ผู้ประกอบพิธีกรรม)
ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการคัดเลือกจากคนในชุมชนให้มาทำพิธีกรรมต่าง ๆ และสืบทอดต่อกันมา

จากข้อมูลข้างต้นอาจสรุปได้ว่า การศึกษาเจ้าปูปราสาท : ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี และพิธีกรรม ตำบลมะฮี
อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยบทบาทของปราสาทที่สำคัญทำให้เห็นได้ว่า ปราสาทจะมีส่วนช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับ

คนในชุมชนในเรื่องของกระบวนการผลิตการเกษตร และการสร้างความศรัทธาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้กับคนในสังคม ทั้งภายใน และภายนอก รวมถึงยังเป็นศูนย์กลางของการรวมกลุ่มของผู้คน ที่เชื่อในเรื่องของความเชื่อปรางค์กู่ ทำให้เห็นถึงภาพของระบบ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับปรางค์กู่ที่บ่งบอกถึงความเป็นสังคมอีสานได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ บุญยงค์ เกศเทศ (ม.ป.ป.) กล่าวว่า ผู้คนส่วนใหญ่ในถิ่นอุษาคเนย์ยังคงเชื่อถือศรัทธาผีกันอย่างจริงจังและมั่นคง สามารถสืบสานมรดก ความเชื่อจากบรรพชนอย่างแน่นแฟ้น แม้ว่าผีบางตนเป็นสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นตัวตนก็ตาม แต่ศรัทธาความเชื่อที่ได้ส่ง สืบทอดกันมายาวนานนั้น ยังคงความขลังและศักดิ์สิทธิ์อยู่ตลอดเวลา จึงต้องมีการทำพิธีกรรมอ่อนนวยพรขอความเมตตาหรือไม่ ก็บวงสรวง บัตรพลี เช่นสังเวศ แก่เหล่าภูตผี วิญญาณทั้งหลายให้ช่วยขจัดปัดเป่าความเจ็บป่วย หรือทุกข์ยากเหล่านั้นให้หมดสิ้นไป ตลอดจนอำนวยความสะดวกทางเกษตรกรรมให้ได้ผลผลิตดี เนื่องจากคนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพกสิกรรมเพาะปลูกเป็นปัจจัยหลัก สอดคล้องกับแนวคิดของกิ่งแก้ว อรรถการ (2534) กล่าวว่าพิธีกรรมเป็นวัฒนธรรมที่คนไทยในสังคม ได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นหลักประกัน ความมั่นคงทางจิตใจเมื่อประกอบพิธีกรรมใดไปแล้ว ผู้ประกอบพิธีกรรมนั้นย่อมมีความสบายใจ และมีความหวังในชีวิต เพราะเชื่อว่าพิธีกรรมต้องนำไปสู่ผลที่คาดหวังไว้

คติความเชื่อเรื่องปรางค์กู่ที่ส่งต่อผลการดำรงชีวิตของคนในสังคมนั้น ปรางค์กู่มีบทบาทที่สำคัญต่อวิถีการผลิตของ คนอีสาน และมีนัยยะในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ ซึ่งปรางค์กู่จะเป็นผู้ที่คอยช่วยเหลือและควบคุมทางสังคม อีกกลไกหนึ่งในระบบวิถีการผลิตซึ่งความเชื่อในด้านนี้นั้นเกิดจากการที่คนในสังคมให้การยอมรับปรางค์กู่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่ง ในการดำเนินชีวิต ยังเป็นการเสริมสร้างความมั่นใจ เชื่อมมันให้กับคนในชุมชนก่อนการจะทำภารกิจ หรือกิจกรรมใด ๆ ก็ตาม ให้เกิดผลสำเร็จตามความเชื่อดั้งเดิมนั้น ปรางค์กู่เป็นสถานที่ไว้สำหรับนักเดินทาง หรือสถานอโรคยาศาล (โรงพยาบาล) ซึ่งเป็น สถานที่อำนวยความสะดวกให้กับคนที่เดินทางผ่านไปยังเมืองต่าง ๆ และยังช่วยรักษาโรคร้ายที่ได้รับจากการเดินทาง สังเกตได้ โดยรอบปรางค์กู่จะเห็นถึงสถานที่พักพิง แหล่งน้ำ แหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบกับสถานที่ที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย และเป็นทางผ่านไปยังหัวเมืองต่าง ๆ ปรางค์กู่จึงนับว่าเป็นสถานที่ที่ช่วยเหลือผู้คนในสังคม จากอดีตจนถึงปัจจุบัน และมีความ เกี่ยวข้องกับศาสนา พิธีกรรมและความเชื่อของคนในสังคมอีกด้วย ถึงแม้ว่ายุคสมัยจะมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม ปรางค์กู่ ก็ยังเป็นสถานที่ที่ช่วยเหลือผู้คนในสังคม ไม่ว่าจะด้านใดก็ตามหนึ่ง ถึงแม้ว่าสภาพการณ์ทางสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปก็ตามแต่ บทบาทของปรางค์กู่ยังคงดำรงอยู่ในสังคม เพราะสังคมยังมีการให้การยอมรับและระบบคุณค่าร่วมกันของคนในสังคมต่อปรางค์กู่

เอกสารอ้างอิง

กิ่งแก้ว อรรถการ. (2534). *ไทยคดีศึกษา : อารยธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

บุญยงค์ เกศเทศ. (ม.ป.ป). *ผีวิถีคน ความเชื่อและการพึ่งพาระหว่างคนกับผี*. มหาสารคาม: กากะเย็บสำนักพิมพ์.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2560). *พระเจ้าชัยวรมันที่ 7*. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2560. ได้จาก <https://th.wikipedia.org/wiki>

วิษณุตา ทองแดง และคณะ. (2547). อโรคยาศาล โรงพยาบาลขอนแก่นในมุมมองชาวบ้าน. *วารสารเมืองโบราณ*, 30(3), 75-99.

สยาม กิ่งเมืองเก่า และหอมหวน บัวระภา. (2558). *อโรคยาศาล : ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อในจังหวัดขอนแก่น*.

วารสารวิถีสังคมมนุษย์, 3(1), 56-78.

สันติ ทิพนาน. (2558). *ปรากฏการณ์ทางสังคมและกลวิธีการนำเสนอเรื่องสั้นในนิตยสารรายสัปดาห์ ปีพุทธศักราช 2555*.

วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมไทย. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคาม.

อมรา พงศาพิชญ์. (2538). *วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.